

Vad kan vi lära av Trump?

Dagens Nyheter den 19 oktober 2016

Som så många andra följer jag med växande förvåning presidentvalskampanjen i USA. Den är som en extremversion av "House of cards" där varje nytt avsnitt är mer chockerande än det föregående. Valkampanjen är så långt ifrån den debatt man vill se som går att tänka sig. Den handlar mycket lite om politiska sakfrågor och nästan uteslutande om person.

Donald Trump framstår med alla normala måttstockar som ovanligt osympatisk och olämplig för presidentposten. Det gäller förstås synen på kvinnor, minoriteter och immigranter men också bristen på utrikes- och säkerhetspolitiska kunskaper, beundran av auktoritära ledare, frånvaron av en sammanhängande politik samt oförmågan att välja goda rådgivare och att samarbeta ens med sitt eget parti. Till det kommer de hätska personangreppen. Därför är det relevant att fokusera på Trumps egen person. Tyvärr leder det ännu längre bort från sakfrågorna och legitimerar därmed en debatt om person just på Trumps egen låga nivå.

Trump kan sannolikt inte längre vinna. Men frågan som måste ställas är hur han kunde bli presidentkandidat och hur han fortfarande kan ha 35–40 procents stöd. Vad kan vi lära av det?

Den främsta lärdomen är hur viktig en väl fungerande ekonomisk politik är. Roten till Trumps framgång är ekonomisk-politiska misslyckanden. Ett sådant är den låne- och fastighetsprisbubbla i USA som ledde fram till den finansiella härdsmlåtan 2007–2008. Under den efterföljande "stora recessionen" steg arbetslösheten till tvåsiffriga tal och många tvingades från sina hem. Ett annat misslyckande är den långsiktiga trenden i USA mot mycket större inkomstojämlikhet.

Trump har pekat ut globalisering och frihandelsavtal som orsaken till förlorade jobb. Det ligger en del i det. Enligt etablerad handelsteori tjänar ett land som helhet på frihandel men vinsterna fördelas ojämnt: vissa grupper blir vinnare, andra förlorare om de inte kompenseras. Fast det främsta skälet till den svaga inkomstutvecklingen för lågkvalificerade i USA är inte globaliseringen utan teknologiska förändringar som tycks ha förskjutit efterfrågan från denna grupp till högre utbildade.

Handelshinder är dock inte något effektivt sätt att få tillbaka jobb för lågutbildade och att minska inkomstskillnaderna. Mer generösa sociala skyddsnät samt bättre möjligheter till utbildning för ungdomar och omskolning för äldre är långt bättre metoder. Trumps förslag om skattesänkningar för främst höginkomsttagare skulle inte minska, utan öka, inkomstolikheterna.

Det mest oroande med presidentvalsdebatten är hur Trump kommer undan med uppenbara osanningar och faktafel. Ibland avser de hans egna uttalanden och handlingar men lika ofta frågor som brottsutveckling och klimatförsämring eller de makroekonomiska konsekvenserna av hans politikförslag. Det har lett till en diskussion om huruvida vi fått en ny typ av post-truth politics där fakta inte spelar så stor roll utan det väsentliga är om påståendena "känns" riktiga eller inte.

Om detta skulle vara en allmän tendens, riskerar politiken att i allt mindre grad vägledas av evidensbaserade val mellan olika alternativ. Det vidgar utrymmet för populism.

I USA har den politiska opinionen blivit alltmer polariserad. Medielogiken kan göra en sådan utveckling självförstärkande. Det blir lönsamt för olika medier att vända sig till olika avnämargrupper och att anpassa budskapet till dessas förutfattade meningar, eftersom människor på grund av "kognitiv lättja" tenderar att föredra sådan information.

Det har hävdats att den ökade betydelsen för sociala medier bidrar till polariseringen därför att alltmer information sprids inom nätverk av likasinnade. Googles och Facebooks sökalgoritmer har också anklagats för att styra utbudet av ny information mot sådant som man tidigare "gillat".

Man kan också se fenomenet Trump som en följd av hur gränsen mellan underhållning och politik luckrats upp. Kanske har den ökade tillgången på underhållning och nöjen via internet och så vidare höjt kraven även på politikens underhållningsvärde, vilket skapar en efterfrågan också på "politiska underhållare" (om än herostratiska sådana) av Trumps typ.

I bästa fall är Trump, liksom Brexitkampanjen och Marine Le Pens framgångar i Frankrike, engångshändelser efter den djupaste ekonomiska krisen sedan 1930-talet. I värsta fall förebådar de ett systemskifte. Man bör då vara mindre orolig för att uppenbart olämpliga personer som Trump ska komma till makten än att mer slipade personer – med mer impuls kontroll men med samma förakt för fakta – ska göra det.

Vad kan göras för att bekämpa post-truth politics? Det gäller att se till att kostnaden i form av förlorat anseende för den som inte respekterar fakta är hög. "Normala" politiker kan ge sitt bidrag genom att föra sin debatt på en saklig nivå (vilket Republikanerna inte har gjort). Det kan behövas mer av engagerade frivilligorganisationer med kompetens – och anseende – för oberoende och opartisk kontroll av fakta och evidens som politiker använder: kanske ett Amnesty International för saklighet i den politiska debatten.

Lars Calmfors